

ŞERAFETTİN TURAN'IN TARİHÇİLİĞİ

Alev GÖZCÜ*

Öz

Şerafettin Turan, yaşayan önemli Türk tarihçilerinden biridir. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi geleneğinde yetişmiş ve uzun yıllar aynı fakültede öğretim üyeliği yapmıştır. Prof. Dr. Şerafettin Turan, “Osmanlı Teşkilatında Hassa Mimarları”, “Kanuni Süleyman Dönemi Taht Kavgaları”, “Türkiye- İtalya İlişkileri” ve daha pek özgün araştırmasıyla Osmanlı Tarihi araştırmalarına önemli katkılar yapmıştır. Turan’ın Osmanlı Tarihi üzerine yaptığı çalışmalar kadar Kültür Tarihi ve Türkiye’nin yakın tarihi üzerine de kaynak sayılacak eserler vermiştir.

Profesör Dr. Şerafettin Turan, Cumhuriyet’i kuran kadroların lideri Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü üzerine biyografi çalışmaları yaparak da özgün eserler vermiştir.

Bu çalışmada, Şerafettin Turan’ın söylediklerinden, yorumlarından ve yaklaşımlarından hareket ederek, onun tarihçiliğinin çok yönlülüğü, tarihçiliğinde geçirdiği evreler tarih bilimine yaptığı katkılar ve yakın tarihe bakışı ele alınıp irdelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şerafettin Turan, Tarihçilik, Tarih.

HISTORIOGRAPHY OF SERAFETTIN TURAN

Abstract

Şerafettin Turan who had grown in Ankara University DTCF tradition, had officiated as staff member long years. He beleived to republic ideal as an intellectual and he never changed his attitude. Like “Special Architects in Otoman Organization” and “Kanuni’s Son Shahzadah Beyazıt” he assisted orijinal productions to otoman history area. He also studied at turkish-İtalian relations and cultural history. This important historian didn’t studied at only these areas, he created opuses as to source to turkish history.

Professor Turan is one of the most important academical historians in this area. Especially after retirement,in his books,he concentrated on area’s main basic problemsand he made ascension with his biography workings.

In this lectur;directly Historical versatility and evaluation of Şerafettin Turan and his phases in the area,addition to scienc of history are wanted to be researched.

Keywords: Şerafettin Turan, Historical, History.

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü,
(alev.gozcu@deu.edu.tr).

Giriş

Gerçekte tarih alanında yapılan her çalışma, tarihin bilinmezlerle dolu koridorlarını aydınlatırken, nice farkında olmadığımız yeni koridorları da önümüze seriyor. Tarih açısından bakıldığı zaman gördüğümüz bu somut olgu, yaşamını tarih araştırmalarına vermiş bir tarihçi açısından baktığımız zaman, tarihe bakış açımızın değişmesine de nice katkılar sunuyor. Tarih, elbette insan topluluklarının geçmişten günümüze gelişimini, bu gelişim süreci içinde yaşanmış olayları neden sonuç ilişkisi içinde ele alıp irdeleyen bir bilim dalıdır. Bu bilim dalının kendi tarihi içinde yaşanan gelişmelere baktığımız zaman çok eski dönemlerde kullanılan anlatım ve araştırma yöntemlerinden bugüne nice değişiklikleri de görmezden gelemeyiz. Bu tarihçinin kendi öz yaşam öyküsü açısından da böyledir. Çünkü yaşamını bu alana vermiş her hangi bir tarihçi eğer değişen tekniklere, araştırma yöntemlerine, ortaya çıkan yeni yayınlara ve yeni bilgi hazinelerine ulaştıkça hem kendini yeniler, geliştirir; hem de tarihin dolambaçlı, birbiri içine girmiş çetrefilli konularını çözecek yeni olanakları ve bilgileri önümüze koyar. Yaşı belli bir düzeyin üzerine çıkan tarihçilere baktığımız zaman bu değişimi olumlu ve nitelikli yönde yaşamış tarihçilerin, dünyada olan biten gelişmelerle karşılaştırıldığında hiç de çok olmadığını görür ve üzülürüz. Değişmeyen tek şey, değişim denilen olgunun kendisi olduğuna göre, bunu başaramamış bir bilim insanının insanlığa sunacağı yeni şeyler neler olabilir ki?

Ancak ya bunu başarabilenler? Bunu başarabilen ve önümüze yeni olgular, bilimsel sonuçlar, yeni araştırma alanları, yöntemler, bakış açıları koyabilen tarihçiler, gerçekte akıp giden tarihsel sürecin karanlıklarını aydınlatan birer el feneri gibi değiller midir?

İşte Şerafettin Turan denildiğinde onun gerek öz yaşam öyküsünü ve gerekse yazıp çizdikleri şeyleri bu genel kurallar bütünü içinde irdelemek gerekir. O 1940'lı yılların tarih algısı içinde eğitimini tamamladı. Sonra modern Türkiye'nin iniş ve çıkışlarla dolu çağdaşlaşma süreçlerine ve yaşadığı sancılara tanıklık etti. Bütün bu dolambaçlı ve inişli çıkışlı süreçlerde bir etken ve bu değişimden de etkilenen bir kimlik olarak yerini aldı. Ve kendi yeteneklerini, algılarını, kültür birikimini ve araştırma yeteneklerini kullanarak, çalıştığı alanda bugün hala yeni araştırmacılara yön veren sayısız araştırmanın altına imza attı.

Kuşkusuz bir insanı ele almak için, onun çeşitli yönleri üzerinde durulabilir. Kişinin kendine özgü yetileri, içinde yetiştiği toplumsal çevre, aldığı eğitimin niteliği ve yoğunluğu, duyguları, kendi yaşamı içinde önemsendiği ilkeler ve yaşama ilişkin algular, onun bir şekilde çalıştığı alanda belli belirsiz izler biçiminde kendini gösterebilir. Şerafettin Turan da bu türlü etkenlerin bir

kaçı ya da tümü üzerinden ele alınarak, onunla ilgili bir bakış açısı ve yoruma ulaşılabilir. Ancak onun Türk tarihçiliği içindeki yerini irdelemek için yola çıkmışsak; elbette onun kendini öğrenci yetiştirmeye vermiş bir öğretmen olarak nitelikleri yanı sıra, bir bilim insanı olarak yazıp çizdikleri şeyler de ele alınmalıdır. İster kişilik özellikleri, ister bilim adamlığı yönleri olsun; bu niteliklerinin belirlenebilmesi için, yaşam çizgisi üzerinde kimi etkenler onunla ilgili kimi saptamalar yapmayı da kolaylaştıracaktır.

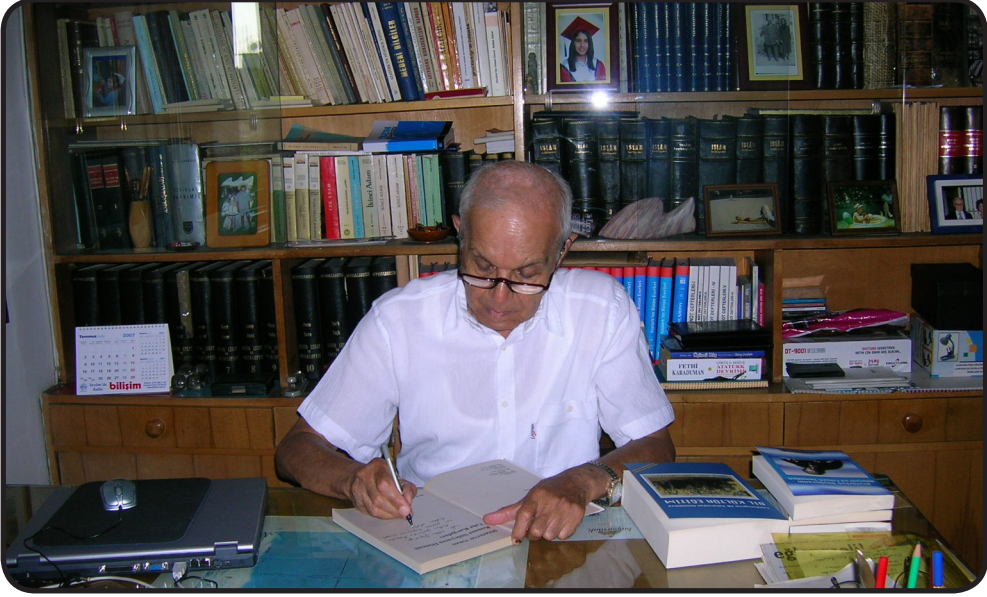
Prof. Dr. Şerafettin Turan bir öğretmen çocuğu olarak 1925'te Van'ın Erciş ilçesinde dünyaya geldi. İçinde bulunduğu koşullar içinde çokça sıkıntılar çekmesine karşın yine de kendi yetiştiği dönemin koşullarına göre bir şansı. Çünkü Türkiye'nin geneli onun dünyaya geldiği dönemde yoksulluk içindeydi. Eğitim ve öğrenim süreçleri son derece düşüktü. Ülkenin pek çok yerinde temel eğitim verecek okullar bile yoktu. Böyle bir dünyada bir öğretmen çocuğu olmak, öğretmen babanın kendi evinde okuma tutkusuna, ailesine verdiği öneme, dünyayı yorumlamadaki çağdaş algılarının düzeyine bakıldığı zaman, bir çocuk olarak Şerafettin Turan'ın içinde yetiştiği aile ortamının onun kişiliği üzerinde son derece olumlu etkiler yaptığı kolaylıkla söylenebilir.

Üstelik buna eklenmesi gereken bir şey daha var: Cumhuriyet coşkusu ve bu coşkunun insanın toplumsallaşması üzerinde yarattığı etki... O dönemlerin Türkiye'si, kapitalist ilişkiler düzeneği üzerinden değil, ilkeler, özelemler ve idealist duruş ve tavırlarla dünyayı ve yaşamı algılıyordu. Yüceltilen değerler, ülkenin ideolojik duruşu için yaşamsal önem taşıyordu. Dolayısıyla yetiştirdiği genç nüfuslarda bu coşkunun derin etkileri vardı. Bu ortamda doğal olarak Şerafettin Turan da bu gıdadan bol bol payına düşeni aldı¹.

Ancak bütün bu olumlu katkıların yanı sıra, toplumsal yaşantının bütünü içinde bir gencin kendini dünyaya açacak ve okuyup geliştirecek hem de kendine seçeceği bir alanda önemli bir bilim insanı olarak ortaya çıkmanın

1 Ayrıntı için bkz. Alev Gözcü, *Tarih Yaşanmış Hayattır, Şerafettin Turan ile Söyleşi*, Senocak Yay. İzmir, 2008; Fevziye Özberk, "Aydınlanma, aydınlatma mücadelesiyle dolu bir yaşam: Prof. Dr. Şerafettin Turan" *Bilim ve Ütopya* Mart/117,2004, yine kısmen bkz.: Hamiyet Sezer, "Prof. Dr. Şerafettin Turan", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1151/13531.pdf> E.T.31.03.2014. Salih Özbaran, "Yaşanmışlık Tarih: Bilge Kişi Şerafettin Turan" *Geçmiş Güncelleştirmek-Tarihçi İmgesinden Medya Sözcülüğüne*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2011. s.s 103-111.

büyük zorlukları vardı. Bu öncelikli olarak eğitim ve öğretim süreçlerinde kendini göstermekteydi. Pek çok Türk genci için, ilkokuldan başka okula gitmenin önünde yığınla sosyo-ekonomik ve kurumsal zorluklar varken; O, pek çok zorluğu göze alarak, bu engelleri aşmayı başardı. Çeşitli eğitim süreçlerinden geçti ve bu yenmek için uğraştı. O'nun kuşağında yer alan gençlerin en idealist olanları bile bu zorlukların pek çoğuyla karşı karşıya kalıyordu. Ancak yaşam, mücadele demekti. Bu mücadelesinde O, pek çok zorlukları yenerken elbette kendi yetenekleri ve gücü ölçüsünde bir savaşım içine girdi. Kimi kez şans önemli zorlukları aşmayı başarırken, kimi zaman da beklenmedik gelişmeler kolayca ulaşabileceği yeni olanakların önünü tıkadı. Bir biçimde, engellerle yeni olanakların kesişme noktasında yer alan O, kendi yetenekleri, farklı duruşu ve kendine özgü özellikleriyle gidebileceği amaca doğru yürüdü.

Üniversite yaşantısını ve buna ilişkin evreleri ele aldığımız zaman, şu saptamayı yapmak durumundayız: Şerafettin Turan, kendi eğitim döneminin sınırlı yükseköğrenim olanakları içinde bir Osmanlı Tarihçisi olarak yetişti. Yanında doktora yaptığı hocası Prof. Dr. Şinasi Altundağ'ın yanında asistan olarak da yer almak, ister istemez onu "*Genel Türk Tarihi*" alanına yönlendirmişti. Bu da gerçekte onun hiç yakındığı bir şey değildi ve başka bir arayışa yönelmesini sağlayacak olumsuzlukları içinde taşııyordu. Zorluklar, onun yöneldiği alandan daha çok, genel olarak Türkiye'nin siyaset-kültür dünyası içinde onun görev yaptığı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin koridorlarına kadar yansıyan gerilimli ortamlardı. O, gerek asistanlığı ve gerekse mesleki anlamda daha sonraki dönemlerde; önceleri hocası Prof. Dr. Şinasi Altundağ'ın yönlendirmesiyle, bir süre sonra da kendi özgür iradesiyle Osmanlı Tarihi'nin temel kaynakları üzerinden giderek, önemli yapıtlar ortaya koydu. Mesleki

anlamda bu çalışmalarını gerçekleştirmekle birlikte, ilerleyen zamana koşut olarak, içinde yer aldığı etkinlikler yalnızca tarih bilimi üzerine araştırmalar yapmakla sınırlı kalmadı. Kültür Tarihi, Cumhuriyet Tarihine ilişkin değişik konular, biyografi çalışmaları, giderek tarihte sosyal tarih araştırmalarına dek pek çok alan onun ilgi alanında oldu. Her araştırma bir dünya demektir. Pek çok kişi, dar bir alanda yayın vermeye çalışırken, o ilgi alanını olabildiğince geniş tutmaya çalıştı. Örneğin bir yandan *Tevârih-i Ali Osman*'ın 7. Kitabı'nı yayına hazırlayan bir Şerafettin Turan portresi², öteki yandan da Ulusal Bağımsızlık savaşının çok önemli yüzlerinden biri olan Hacim Muhittin Çarıklı'nın anılarını yayına hazırlıyordu³. Bir süre sonra da Türkiye'nin dil sorunu⁴ ve örneğin Reşit Galip gibi ilginç ve önemli bir kişilik üzerine kalem oynatabiliyordu⁵. Hele çok sonraları ele aldığı Türk Devrim Tarihi gibi birkaç ciltten oluşan kapsamlı eseri ile Atatürk ve İsmet İnönü üzerine yaptığı biyografiler de hesaba katıldığında⁶, onun ne denli geniş bir ilgi alanı üzerinde tarihin temel sorunları üzerine yoğunlaştığı kolaylıkla görülebilmektedir.

Kuşkusuz bu araştırma konularının yanı sıra, onun tarihe ve yaşama nasıl baktığı da önemli bir konudur. Şerafettin Turan'ın yaşamı yakından izlendiğinde onun tarihi hiçbir zaman yaşanan hayatın akışından ayrı tuttuğu görülemez. Onun için tarih geçmişte kalan ölü bir mazi değil; yaşayan bir canlıdır. Dolayısıyla, yaşayan, etkileri olan bir şeyi öğrenmek, irdelemek, günümüz insanı için var olmak açısından da gereklidir. Tarih toplumun ve insanın gerçekte kendi içindedir. Toplum ve birey, onu var eden tarihi akışın bir sonucu olarak, geçmişin etkileri altındaki koşulları kendi yaşantısına almak durumunda kalmıştır. Nitekim O, "*Tarih sizin için ne ifade ediyor?*" sorusuna şu

- 2 İbn Kemal, *Tevârih-i Al-i Osman*, VII. Defter (Tıpkıbasım), T.Tarih Kurumu yay., Ankara, 1954; XXI+625+51, İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, I. Defter, (Tenkitli metin), T. Tarih Kurumu yay. Ankara, 1970; 45+235 s. İkinci Basım, 1991. İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, II. Defter (Tenkitli Metin), T. Tarih Kurumu yay., Ankara, 1983, LII+ 265 s; (İkinci Basım: 1991).
- 3 Şerafettin Turan (Hazırlayan), *Bahkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yı Milliye Hatıraları*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü yayını, Ankara, 1967.
- 4 "Türkçenin, Türkiyenin ve Türklüğün Geleceğini Karartan Bir Gidiş: Dil Yozlaşması", *Ulusal, Üç aylık akademik / politik dergi*, S.2, Eylül-Kasım 1996, s.s.III-116, "Türkçe'nin Bilim Dili Olmasına İlişkin Sorunlar", *Türkçe'nin Dünü, Bugünü, Yarını. Uluslararası Bilgi Şöleni, Bildiriler*, Kültür Bakanlığı yayını, Ankara, 2002, s.s.91-106, vb.
- 5 "Dr. Reşit Galip'in Atatürk'e Yakınmaları", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi yay., C.XXV, S.39; Ankara, 2006, s.s.1-25.
- 6 *Türk Devrim Tarihi: I: İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direniş*, Ankara, 1991, s.357 (Genişletilmiş ikinci basım: 2004, s.432, *Türk Devrim Tarihi II, Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyetine*, Ankara,1992, (İkinci basım: 1998) *Türk Devrim Tarihi*, III (Birinci Bölüm), *Yeni Türkiye'nin Oluşumu, 1923-1938*), Ankara, 1995, 383 s., *Türk Devrim Tarihi: III (İkinci Bölüm)Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938)*, Ankara, 1996, 295 s., *Türk Devrim Tarihi IV, (Birinci Bölüm) Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938 - 14 Mayıs 1950)*, Ankara, 1999, 355 s., *Türk Devrim Tarihi, IV (İkinci Bölüm), Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960)*, Ankara, 1999, 319 s., *Türk Devrim Tarihi V. Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (27 Mayıs 1960 - 12 Eylül 1980)*, Ankara, 2002, 559 s., *İsmet İnönü: Yaşamı. Dönemi ve Kişiliği*, Kültür Bakanlığı yayını, Ankara, 2000, XI+ 591 s. (İkinci basım: Bilgi yayınları, Ankara, 2003, s.611.

BİLGE KİŞİ, TÜRKÇE USTASI BİR TARİHÇİ ŞERAFETTİN TURAN

Şerafettin Turan: "Tarihin tarihçinin tekelinde olmadığına katılıyorum. Tarih hakkında başka alanlarla uğraşanlar da konuşabilirler; ancak hadlerini bilerek. Öğrendikleri birkaç tümceye dayanarak hüküm vermeye kalkmayarak. Oysa Türkiye'de artık akademik tarihçiliğe tepeden bakan, ancak tarihçi olmayan, buna karşın medyayı da yanına alarak ünlenmiş kişiler çoğaldı."

GÜNCEL

kendisinden istenen birkaç sayfada, her zaman aydınlık fikirlerinden yararlandığı öğretim için seslendirmiş bu övgü dolu sözcükleri. Başkaları da ortaya dökmüşler benzer duygularını, bilimsel takdirlerini, şükran borçlarını. Onlar kadar şanslı olmamakla birlikte ve Ankara'dakilerin, özellikle de Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde çalışmış olanların yakaladıkları fırsatlardan uzak kalmakla beraber, bu çok değerli bilginin özellikle Osmanlı tarihine ve tarihçiliğin çağdaş görüntülerine ilişkin yazdıklarını ve bazen söylediklerini yakalamaya çalıştım ve onu yakından tanımış olmanın mutluluğunu yaşadımı, yaşamakta olduğumu derin bir saygıyla,

gıptaıyla izledim. İstanbul Üniversitesi'nden ayrıldığım ve Ege Üniversitesi'ne naklen atandığım 1979 yılına kadar kendilerinden çok yararlandığım zamanları ve Cengiz Orhonlu gibi çokyönlü ve Osmanlı kaynaklarına hâkim bir tarihçinin öğretmen-öğrenci ilişkileri kadar arkadaşlık içinde geçen günleri, kuşku yok ki unutamam. Ancak özellikle, andığım bu yıldan itibaren tarihçiliğin sorunlarına, öğretimine ve felsefesine daha rahatça el atmaya çalışırken, Şerafettin Turan'da yansıyan niteliklerin daha fazlasını keşfetmeye başladım. Bu konularda, hatta lise tarih öğretiminde yaşanan sorunlar üstünde durmaya başladığımda, sanki bana

ÖRNEK BİR YAŞAM İÇİNDEKİ BİLGE KİŞİ

Bir yüksek lisans öğrencisinin İznir'den kalkıp Şerafettin Turan'ın kapısını çalmasıyla başlayan süreç sonunda hazırlanmış olan bir kitabın, yani *Tarih Yaşanmış Hayattır*'in sayfalarını açmadan önce yığınla soru sorulabilir. Bu kitabın, en azından benim gözümde, tarihçiliğimizin 20. yüzyıl ortalarından 21. yüzyılın şu başlangıç yıllarına uzanan sürecinde çok derin izler bırakan bir bilge kişinin yaşadığı zamani, mesleği açısından sorgulayabilecek ve sorularıyla yönlendirebilecek bir çalışma olup olmadığı merak edilebilir. Lisansüstü çalışma aşamasında olan bir

yanıtı vermiştir: "Yaşanmış hayat" diyorum tarih için. Düşünüyorum; 82 yaşına geldim. Kendim de bir tarihsel dönemi yaşadım ve tarih oldum. Yaşanmışlıktır tarih. Yaşanmışlık; ama acısıyla tatlısıyla bir bütündür. Acıyı da bilmek gerekir tatlıyı da. Kişi hayatında da toplum hayatında da bu geçerlidir. Başarılarla beraber, zaferlerle beraber yanılığlarımızı ve yanlışlarımızı da bilmemiz gerekir. Bunları topluca değerlendirebilmek insana ve topluma öz güven getirir. Yanlışlardan arınılabilmek. Bu bakımdan tarih benim için çok önemli geliyor.⁷"

Bu satırlar bize O'nun tarihanlayışını gösterdiği net olarak göstermektedir. Tarih, tek yanlı olarak bakılıp algılanabilecek bir süreç değildir. O ancak yaşanır ve yaşayan varlık olarak insanın algı dünyası üzerinde şekillenir.

1. Yetiştigi Ortam ve Tarihçiliği

Prof. Dr. Salih Özbaran'ın anlatımıyla Şerafettin Turan; tecrübeli bir tarihçi, olmasının yanı sıra bir kültür adamı, Türkiye Cumhuriyeti'nin modern vatandaşı ve Atatürk devrimlerine içten inanan bir yurttaş olduğu kadar; Türk ve dünya tarihçiliğinde mümtaz bir kişiliktir⁸.

7 Alev Gözcü, *Tarih Yaşanmış Hayattır- Şerafettin Turan İle Söyleşi*, Şenocak yay., İzmir, 2008, s.430.

8 Özbaran, a.g.e., s.s.104-105.

Öğrenim hayatı Türkiye'nin farklı kentlerinde –Muş, Bitlis, Erzurum, Ankara- geçmiş bu süreçlerde karşılaştığı zorluklara karşın öğrenim hayatını devam ettirmiştir. Turan'ın üzerinde durulması gereken en önemli özelliklerinden biri de bize göre hiç kuşkusuz onun Cumhuriyet idealine inanmış olması ve o dönem insanında görülen idealist anlayışı yansıtmış olmasıdır. Bu idealist duruşu onu mesleki üretimine de yansıtmıştır. Son derece sınırlı imkânlarda karşılaştığı kimi yoksunluklara karşın başarılılarla geçen bir öğrenim hayatı olmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında öğretmenler hem topluma örnek olmayı hem de Cumhuriyet'in getirdiği yeni değerlere ve ilkelere sahip çıkmayı görev edinmiş kişilerdir. Bir ilkokul öğretmenin beş çocuğundan biri olan Prof. Dr. Şerafettin Turan da tıpkı babası gibi Cumhuriyet'in kazanımlarını içselleştirmiştir. Turan, bu durumu şu şekilde anlatmaktadır: *“Yalnız babam için değil, Cumhuriyet'in ilk kuşaklarında bütün öğretmenlerin böyle bir yanı vardı. O dönemde öğretmenlerin bu çok belirgin bir özelliği, Cumhuriyet'e bütün benlikleriyle bağlı olmaları... Cumhuriyetin her atılımının, başardığı büyük işlerin öncüsü onlar olmuşlardır. Babam da bu kuşağın içinde, ilkeleri olan bir eğitim neferiydi. O, bir ilkokul öğretmeni olarak öğrencilerini yetiştirdiği gibi, ailesine ve çevresine de bu yönde katkıda bulunmaya çalışırdı. Ailesinin ve çevresinin eğitimi ve kendilerini geliştirmeleri için de çaba gösterirdi.”* Şerafettin Turan'ın babasında gördüğü bu anlayış onun mesleki yaşamına da yansıtmıştır.

Meslek olarak tarihe yönelmesinde yaşadığı dönemin çevrenin ve şartların etkisi görülmektedir. O, bu durumu kendi tümcelerıyla şu şekilde açıklamaktadır: *“Benim doğduğum dönem Türkiye'de bir tarih sevgisinin, bilincinin ve daha doğrusu Türk bireyinin kişisel, Türklerin de toplumsal ve kültürel kimliğinin ortaya çıkarılması çabalarının olduğu bir dönemdir. Bu sürecin kendisi zaten ister istemez bir tarih bilincinin oluşmasına neden olmuştur. Yurt sevgisi güçlü öğretmenlerin bu bilincin oluşmasındaki katkısı yadsınamaz. Kurtuluş Savaşından sonra Mustafa Kemal Türklere kimliklerini, öz benliklerini kazandırmak için Tarih çalışmalarına büyük önem vermişti.”*⁹

*“Tarih olmuş olaylardır. Bu olayların bir yönü zaferse öbür yönü yenilgidir... Tarihte bir konuyu işlerken, önemli olan iki tarafın kaynaklarından olabildiğince objektif kalarak yararlanarak yazabilmektir”*¹¹.

“Tarih bilinci” Turan'a göre *“nefret uyandırmamak koşuluyla, geçmiş unutturmamaktır”*¹².

Cumhuriyet idealine inanmış bir aydın olan Turan, bu duruşunu hiçbir dönem gündelik kaygılara bakarak değiştirmemiştir. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde başlayan yükseköğrenim sürecine 1948 yılında buradan mezun olduktan sonra, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde devam etmiştir. Söz konusu fakülte, Türk tarihçiliğinin ön plana çıkmış isimlerinin eğitimlik

9 Gözcü, a.g.e, s.18.

10 Gözcü, a.g.e, s.45

11 Gözcü, a.g.e, s.304.

12 Gözcü, a.g.e, s.170.

Alev Gözcü'nün 'Tarih Yaşamış Hayattır' kitabı üzerine

Şerafettin Turan'ın yaşamöyküsü

Tarih Yaşamış Hayattır, Prof. Şerafettin Turan'ın anılarını ve düşüncelerini ele alan bir nehir söyleşi kitabı. Mustafa Kemal, Samsun'a Padişah Vahdettin tarafından 'Git memleketi kurtar' diye mi gönderildi? Atatürk'ün de üzerinde durduğu 'Düşünce Devrimi' nedir? Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu nasıl siyasallaştırdı? Yavuz Sultan Selim halifeliği Mısır Seferi sırasında mı aldı? Şerafettin Turan, İlber Ortaylı ve Murat Bardakçı'yı neden eleştiriyor? Askeri darbeler ile ilgili yorumları ve eleştirileri nelerdir? gibi daha birçok konuya değiniyor Turan yanıtlarında.

Konu ERTOP

lanarak Kırım'daki Müslüman hayatını üzerinde haklı olduğunu belirtmiş oluyor. Peki bu ne zaman olmuş? XVIII. yüzyılda. Namık Kemal'in de kitabına girmiş bir senaryodur bu."

"Türkiye-İtalya ilişkileri"ni ele alan yapıtıyla ilgili açıklamalar yaparken Prof. Turan şu noktada üzerinde duruyor:

"Bizim Kanuni döneminde kapitülasyonlar diye bilinen ayrıcalık anlaşmalarının kökeni Bizans dönemine dayanmaktadır. İtalyan şehir devletleri o dönemde elde ettikleri bu anlaşmaların Şehzadeler, Beylikler döneminde de değişik oranlarda da olsa sürdürmüşlerdir. Bu citre ("Türkiye-İtalya İlişkileri", I, 2000) 1220 tarihinde Alaeddin Keykubat

nasil yürekten desteklediğini gösteriyor kitabının ilk sayfaları. 15 yaşındaki ortaokul mezunu Şerafettin'in lise öğrenimi için gazete kâğıtlarıyla sarılmış ayaklarını çanaklarını geçirip bir arkadaşıyla

konu edinen doktora teziyle katkıda bulunur. Doçentlik tezi, "Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Bayezit'in, kardeşi San Selim ile mücadelesi Şehzade Bayezit Vakası"dır. Profesör

1 'Tarih Yaşamış Hayattır-Şerafettin Turan ile Söyleşi', Alev Gözcü, Şenocak Yayınları, 440 s., Aralık 2008 döneminde Venediklilere verilmiş ayrıcalıkların boyutunu 1357'ye kadar taşıdığını

yaptığı bir yer olması bakımından da Şerafettin Turan'ın tarihçiliğine şüphesiz çok katkılar yapmıştır. Bu tarihçiler arasında Enver Ziya Karal, Şinasi Altundağ, Halil Demircioğlu, Fuad Köprülü, Osman Turan... vb daha pek çok önemli isim yer almaktadır. Bu isimlerin bir kısmı örneğin Enver Ziya Karal, Şinasi Altundağ, Halil Demircioğlu, Selahattin Tansel, Şerafettin Turan'ın doğrudan ders gördüğü isimlerden yalnızca bazılarıydı.

Özellikle Şinasi Altundağ Şerafettin Turan'ın etkilendiği ve hatta onun asistan kalmasına öncülük eden bir hoca olmuştu. Turan'ın aktardığına göre Şinasi Altundağ; "Öğrenciye yakınlığı onların kişisel ve ailesel sorunlarıyla ilgilenmesi bile ilk anda dikkatimizi çeken bir öğretmen kişiliğini göstermişti. Bize ilk öğrettiği de tarihte kitap yoktur, kitaplar ve belgeler vardır ilkesi olmuştur. Ve her derste o konuya ilişkin okunabilecek makaleleri ve kaynakları da gösteriyordu. Dersin dışında seminer ödevleri yaptırıyordu. Tarihin aynı zamanda sözlü bir anlatım olduğunu..."¹³ vurgulayan bir kişi olarak bu yönleriyle Şerafettin Turan'ın da kendi mesleki yaşamında örnek aldığı bir tarihçi olmuştu.

Turan'ın tarih yöntemin üzerinde ise Halil Demircioğlu'ndan etkilendiğini onun şu cümlelerinden anlıyoruz. "Halil Demircioğlu, tarih metodolojisini çok iyi özümsemiş, tarih bilincinin ne olması gerektiğini saptamış ve geçmişle günümüz arasında nasıl ilişki kurulabileceğini gösteren bu nedenle de örnek alınabilecek bir öğretim üyesiydi"¹⁴.

13 Gözcü, a.g.e, s.100.

14 Gözcü, a.g.e, s.102.

Şerafettin Turan'ın yükseköğrenim için seçtiği Ankara, 1940'lı yıllarda Türkiye'nin eğitim süreçleri için en önemli kenti konumundaydı. Başkent olmasının sağladığı olanaklar bu kenti eğitim-öğretim süreçleri kadar sosyal hayat bakımından da avantajlı duruma getirmişti. Bu ortam Şerafettin Turan'ın da beslendiği bir kültürel ortam olmuştur.

“Turan, akademik ilerleme yükselmesinin her aşamasında verdiği özgün eserler yanında daha pek çok araştırmaya imza atmış, Türk tarihinin en eski dönemlerinden günümüze kadar uzanan tarihsel süreç içinde değerlendirip yorumlayan bir ustalık beceri kazanmıştır.”¹⁵

Tarihin; giderek herkesin üzerinden rastgele konuşmaya başladığı, gündelik siyasetin giderek geçmişe dönük yargılar oluşturduğu ve bu çerçevede giderek tarihin bir bilim dalı olduğunun unutulduğu günümüz Türkiye'sinde Şerafettin Turan'ın; tarihi ele alış biçimiyle adeta “unutanlara” tarihin bir bilim dalı olduğunu göstermektedir. Turan, tarihsel olayları belgeler ışında ele alan bu çerçevede eleştirel bakış açısı geliştirilebilen, kendi sınırlarını aşabilen bir tarihçidir.

Prof. Dr. Salih Özbaran'ın da belirttiği gibi Şerafettin Turan; çok değerli bir bilgin olması kadar özellikle Osmanlı Tarihine ve tarihçiliğin çağdaş görüntülerine ilişkin son derece önemli örnekler vermiştir¹⁶. Turan, usta bir tarihçi olduğu kadar bir aydınlanma insanıdır.

“Size göre Tarihçi nasıl olmalıdır?” sorusuna Şerafettin Turan şu yanıtı veriyor: “Öncelikle Tarihçi, doğru konuşan doğru yazan bir kimse olmalıdır. Türkçenin ayrıntılarını iyi bilmelidir. Çünkü kullanılan sözcükler, seçilen sözcük çok önemlidir. Yani bir olayı beş ayrı sözcükle ifade edebilirsiniz. Kullandığınız sözcükler anlatmak istediğiniz konuyu, olumlu da gösterebilir olumsuz da¹⁷. Tarihi canlı, yaşayan, ama yalnız geçmişte kalmayan, günümüzde de etkisi olan bir alan olarak tanımlarsanız bu mantık hatasına düşmezsiniz. Tarih, bir ahlak öğretisi değil; bir öz benliktir; geçmişini bilmektir, kendini bilmektir, bir de kendine uygun doğru sonuçları çıkarabilmektir. Örneğin; Avrupa'nın neden bize karşı olumsuz bir algılaması var diye düşündüğünüz zaman, elbette ki bunun bir geçmişi vardır¹⁸.”

Şerafettin Turan, kapsayıcı, çok yönlü bir tarihçi olarak tarihin farklı alanlarında çok sayıda kitap ve makale vb. çalışmalar yapmasına karşın onun akademik kariyerini oluşturan çalışmalar, Osmanlı Tarihi'nin çeşitli süreçlerini ve konularını kapsamaktadır. Bunların ilki Şerafettin Turan'ın lisans mezuniyet tezi olan “Edirne Andlaşması”dır¹⁹.1951 yılında bir makale olarak da yayımlanan bu çalışma Şerafettin Turan'ın ifadesiyle onun yaşamında bir dönüm noktası olmuştur: “1829 Edirne Antlaşması”... Benim mezuniyet tezimin başlığı buydu;

15 Zeki Arkan, “Bir Tarihçi ve bir dönemin tarihi” Cumhuriyet Kitap, 2001, S.611, s.30.

16 Özbaran, a.g.e., s.105.

17 Gözcü, a.g.e, s.s.295.

18 Gözcü, a.g.e, s.s.302.

19 Şerafettin Turan, “1829 Edirne Andlaşması”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, IX/1-2, Ankara, 1951, s.s.111-151.

tarihimizde son derece önemli bir anlaşmayı oluş nedenleri ve etkileriyle inceleyecektim. Artık tez çalışmalarına başlayabilirdim. Bana arşiv yolu görüldü. Onun için İstanbul'a, Başbakanlık Arşivi'ne gittim. Bu benim ilk arşive gidişimdi²⁰."

Şerafettin Turan, 1952 Şubatı'nda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Genel Türk Tarihi Kürsüsü Asistanı, "Kemal Paşazade' nin Hayatı, Eserleri ve Fatih Mehmet Dönemi'ne Ait Tevarih-i Ali Osman'ı" adlı teziyle 1954'te Edebiyat Doktoru olmuştur. 1956 yılında "Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası" adını taşıyan çalışmasıyla sonucunda Doçent ve 1964'te Osmanlı Teşkilatında Hassa Mimarları" konusunu içeren araştırmasıyla Profesör olmuştur²¹. Turan, Osmanlı kaynaklarına hâkim²² bir tarihçi olarak yukarıda adı geçen çalışmaları ve onlara ilave daha pek çok özgün araştırmasıyla Osmanlı Tarihi alanı çalışmalarına önemli katkılar yapmıştır.

Turan'ın doçentlik tezi olarak kabul edilen "Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası" başlıklı konu Osmanlı Devleti'nin veraset sisteminde yaşanan sorunların nasıl ciddi bunalımlar yarattığına mercek tutan bir çalışma olmuştur. Turan, söz konusu araştırmasını şöyle değerlendirmiş: "*Osmanlı İmparatorluğu'nun en güçlü ve görkemli dönemi sayılan Kanuni Süleyman'ın saltanat yıllarında, Şehzade Mustafa ve arkasından Bayezid'in adlarıyla anılan hareketler, kuşkusuz çelişkilerle dolu tarihin dikkatle incelenmesi gereken olaylarından. Kanlı bir iç savaşa yol açan ve Muhteşem Süleyman'ın, her iki oğlu ile onlardan olan erkek torunlarını öldürtmesini de içeren bu ayaklanmalar, genelde basit birer "veliahtlık" savaşımı olarak nitelendirilmiştir"*²³. Şüphesiz böyle bir çalışma Osmanlı Devleti gibi büyük bir devletin içinde yaşanan çelişikleri göstermesi bakımından ve iktidarı elde etmek ve onu korumanın güçlüğüne göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Şerafettin Turan'ın Doçentlik tezi olan "Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası" başlıklı konu 1961 yılında önce Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi yayınları arasından çıkmış daha sonra Bilgi Yayınevi tarafından ikinci baskısı yapılmıştır. Söz konusu araştırma Dr. İsa Seyf tarafından da "Sergüzeşt-i Şahzade Bayezid" olarak Farsça'ya da çevrilmiştir²⁴.

Prof Dr. Şerafettin Turan, akademik olarak yükselebilmek için bugünkü akademik yükselme kıstaslarından farklı uygulamayı yaşayan akademisyenlerdendir. Doğu dilleri dışında, profesörlük için ikinci bir batı dilinden sınava giren Turan, İtalyancayı tercih etmiştir. Türkiye'de daha çok kişisel gayretiyle belli bir düzeye getirdiği İtalyanca öğrenimini İtalya'ya giderek sürdürmüştür²⁵. Şerafettin Turan, bu süre içinde İtalyan arşivlerinin

20 Gözcü, *a.g.e.*, s.118

21 Sezer, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/>, E.T. 31.03.2014.

22 Özbaran, *a.g.e.*, s.107.

23 Şerafettin Turan, *Kanuni Süleyman Dönemi Taht Kavgaları*, Bilgi yay., Ankara, 1997.

24 Turan, *Kanuni Süleyman...*, kitabın arka kapağından.

25 Zeki Arıkan, "Bir Cumhuriyet Aydını", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Bahar 2009, Ankara, S.43, s.470

Anadolu'da beylikler ve kuruluş dönemi Osmanlı tarihi yazımı için son derece gerekli ve önemli kaynak grubu olduğunu gördü. İtalyan kaynaklarının verdiği bilgiler Şerafettin Turan'ın "Türkiye - İtalya İlişkileri" isimli referans eserini ortaya koymasını sağladı. Bu eserin söz konusu alanda önemli bir boşluğu doldurduğu bilinmektedir. Eserin II. cildini ne yazık ki henüz yazılamamıştır. Eserin önsözünde yazar, İtalyan kaynaklarının ne derece değerli olduğunun açıklamasını şöyle yapmıştır: "*Küçük Asya denen coğrafya parçasının Turchia (Türkiye)'ya dönüşmesi döneminden başlayarak geçen süre boyunca Türk tarihinin siyasal, ekonomik ve kültürel konularını ve sorunlarını aydınlatmada İtalyan kaynaklarının çok önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir*²⁶." Doğu Akdeniz'e (Levante) yayılarak burada ticaret kolonileri kuran İtalyan şehir devletleri Anadolu ve Rumeli'de yer tutarak Asya- Avrupa ticaretinde egemen olmuşlar ve bu doğrultuda gerektiğinde Bizans İmparatorluğu savaş ya da işbirliği yapmaktan çekinmemişlerdir. Türklerin Anadolu'da yerleşmeye başlamasıyla birlikte de benzer bir süreç Türklerle söz konusu şehir devletleri arasında da gerçekleşmiştir. Böylece Türkler Anadolu'da Avrupalı bir devlet olarak öncelikle İtalyanlarla diplomatik ve ekonomik ilişkiler kurmalarına neden olmuştur.

"Türkiye -İtalya İlişkileri" Metis Yayınları arasından çıkmasının yanı sıra Kültür Bakanlığı tarafından da yayımlanmıştır. Kitabın Metis yayınlarından çıkan ilk nüshasının basımında İtalyan Büyükelçiliği'nin de katkıları olmuştur.

Şerafettin Turan, İtalyanca gibi bir kaynak Batı dilini bilmesinin verdiği avantajla Türkiye- İtalya İlişkileri isimli çalışmasının dışında pek çok makale de yazmıştır. Bunlar arasında II. Mehmet (Fatih)dönemi siyasi mücadelelere değindiği "Fatih Mehmet -Uzun Hasan Mücadelesi ve Venedik"²⁷ başlıklı makale Anadolu üzerindeki egemenlik savaşını göstermektedir.

Özellikle Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki faaliyetlerinin anlaşılmasında "Sakız'ın Türk Hâkimiyeti Altına Alınması", "Rodos'un Zaptından Malta Muhasarasına", "Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hâkimiyetinden Çıkışı" vb. üzerine yaptığı çalışmaları anılmalıdır²⁸.

Turan, Osmanlı Tarihi üzerine yaptığı çalışmalar kadar Kültür Tarihi üzerine de eser vererek çalışma alanının ne derece zengin olduğunu göstermiştir. Özellikle Türk Tarihini erken dönemlerden Cumhuriyet dönemine kadar kapsayıcı bir biçimde ele alan Türk Kültür Tarihi isimli eseriyle Turan söz konusu alana ne derece hâkim olduğunu da göstermektedir. Turan, Kültür

26 Şerafettin Turan, *Türkiye- İtalya İlişkileri I Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine*, Metis Yay., İstanbul, 1990.

27 "Fatih Mehmed-Uzun Hasan Mücadelesi ve Venedik", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. III, S.5-6, 1965, s.s.63-118.

28 "Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hâkimiyetinden Çıkışı" *Bellekten*, C.XXIX, S.113, 1965, s.s.77-119; İkinci Basım: *Atatürk Konferansları, II, T. Tarih Kurumu*, Ankara, 1970, s.s.45-87; "Sakız'ın Türk Hâkimiyeti Altına Alınması", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, IV / 6-7, 1966, s.s.173-199, "Rodos'un Zaptından Malta Muhasarasına, *Kanuni Armağanı*, TTK yay, Ankara, 1970, s.s.47-117.

konularına bakışını şöyle anlatıyor: “Ben kültürü oluşturan öğeleri şu biçimde ele alma gereği duydum. Dil, yazı, din, bilim, giyim kuşam, sanat, yerleşme gibi unsurlar vardır kültürün içinde. Bütün bu süreçlerde, günümüzde kültür olarak ele aldığımız pek çok şeyin tarihsel kökleri vardır... Bazen farkına varmazsınız, gündelik yaşamda karşınıza çıkıveren bir kültürel oluşumun, binlerce yıllık geçmişinden söz edebiliriz. Örneğin çinicilik, hat sanatı, ebru sanatı ya da giyim kuşam; bazen bir giyim parçasında gördüğünüz basit bir desen... Bunun köklerine indiğiniz zaman, binlerce yılın etkisini, felsefi ya da mistik anlayışını görmeniz olanaklıdır. Bunu da bir zenginlik olarak benimsemek gerekiyor²⁹.”

Yine burada anımsatılması gereken bir başka nokta da Şerafettin Turan’ın 1978 yılında Kültür Bakanlığı müsteşarlığı görevine getirilmesi olmuştur. Bu süreçte Turan, Kültür Bakanı görevinde olan Prof. Dr. Ahmet Kışlalı’yla çalışmıştır. Turan, bu göreve getirilişini şöyle anlatmıştır: “Ahmet Taner Kışlalı Kültür Bakanı olmuştu Ecevit Hükümeti’nde. Bana müsteşarlık görevi önerisi doğrudan doğruya Ecevit’ten geldi. Ben rahmetli Kışlalı’yı sadece siyasal bilgiler fakültesinde genç bir doçent olarak tanıyordum... Her akşam, eğer bakanın işi yoksa her gün akşam saat altıda, ben, yardımcılarım ve bir de baş danışmanı beş kişi oturuyorduk; bugün neler yaptık, programımızda neler var, neler yapabiliriz; bunu her gün gözden geçiriyorduk. Böyle bir uygulamayla 20 ay, yani Ecevit Hükümeti düşünceye kadar müsteşarlık görevimi sürdürdüm... Ahmet Taner Kışlalı, gerçekten çok iyi, anlayışlı, özgürlükçü, sanatın ve bilimin her alanıyla ilgili bir kişiydi... O dönemde Kültür Bakanlığı için en büyük hedef, hükümetler değişse bile kalıcı bir kültür programı oluşturmaya çalışmak oldu. Bunu hedeflemiş ve bunun için çalışmıştık. Bunun için bir Kültür Yüksek Danışma Kurulu ve kültüre ilişkin sekiz değişik alanda danışma kurulları oluşturuldu... Yurt çapında yapılan değerlendirmelerden sonra kurul bir kültür programı yazmaya çalıştı. On dört ay süren bu çalışmalardan sonra Kültür Politikası diye bir metin oluşturuldu... Bu metinde, kültürün ne olduğu, ulusal kültürün içersine neler girdiği, bunun nasıl derleneceği, nasıl korunacağı, nasıl geliştirileceği ve bu alanda neler yapılabileceği ayrıntılarıyla madde madde saptandı³⁰.”

Prof Dr. Şerafettin Turan’ın yukarıda sözünü ettiğimiz çalışma, Ecevit Hükümeti düşünce sona ermişti. Böylece yeni hükümet döneminde söz konusu Kültür Politikası uygulaması da göz ardı edilerek bir başka bahara bırakılmıştır! Metnin oluşumunda alanında uzman pek çok önemli kişi yer almış olan bu programla sadece bir hükümet için değil Türkiye’de izlenecek kültür politikası olarak saptamaya çalışılmıştır.

Turan, bu sürecin sonunu şöyle anlatıyor: “Türkiye’de iyi niyetle yola çıkan pek çok konu, bir süre sonra ya askıya alınıyor ya da sulandırılıyor³¹.”

29 Gözcü, a.g.e, s.s.229-230.

30 Gözcü, a.g.e, s.234.

31 Gözcü, a.g.e, s.239.

Şerafettin Turan, meslekten yetişme bir tarihçi olarak tarihin kendisi ve farklı tarihçileri ele alan yazılar da yazmıştır. Bunlar arasında “Machiavelli’nin Tarih Anlayışı³²”, “Benedetto Croce ve Tarih³³”, “İbn Kemal’in Tarihçiliği ve Tarih Metodolojisi” vb. başlıklı makaleleri gelmektedir.

2. Cumhuriyet Tarihçiliği

Cumhuriyet tarihçiliği son otuz yıl içinde önemli bir aşama geçirdi. Çoğu zaman, bu dönem üzerine çalışmanın tarihçilik olarak görülüp görülmeyeceği üzerine tartışmalar yaşanırken, belki de tarih disiplini içinde en büyük atılımlardan birisi bu alanda yaşandı. Popüler tarihin yanı sıra, akademik tarihçilik çalışmaları da büyük bir ivme kazandı. Yakın dönem Türkiye Tarihî’nin oluşumunu sağlayan tarihsel olgular, daha derinlemesine ve değişik boyutlardan irdelenir oldu.

Cumhuriyet tarihine bilimsel yönden bakma çabalarında en başta gelen isimleri arasında yer alan Prof. Dr. Şerafettin Turan, Cumhuriyet tarihçiliğinde de akademik tarihçiliğin önemli isimlerindedir. Özellikle emeklilik sonrasında bu alanla ilgili yaptığı çalışmalarında, dönem üzerine pek çok kitap yazmış, alanın temel sorunları üzerine yoğunlaşmış ve Cumhuriyet tarihçiliğinde, başta biyografi çalışmaları olmak üzere önemli bir açılım yapmıştır. O’nun bu alanda yaptığı çalışmalar arasında çeşitli kitap ve makaleler arasında şunları sayabiliriz. Beş ciltlik Türk Devrim Tarihi dizisi, Atatürk ve İnönü biyografileri bunların yanı sıra söz konusu alanla ilgili çok sayıda makale bildiri vb. sayabiliriz. Hemen ilk akla gelen makalelerden “Mondros Mütarekesi Ertesinde Mustafa Kemal’in Orduya, Siyasete ve İngilizlerin Tutumuna İlişkin Düşünceleri”, “Kurtuluş Savaşı’nda Kongreler”, “Türkiye Cumhuriyeti: “Yeni Devlet” Temeli ve Nitelikleri”, vb. Cumhuriyet tarihini belli başlı konularına açıklık getirmektedir.

Türk Devrim Tarihi serisi Tanzimat’ın kısa bir değerlendirmesiyle başlayıp pek görmediğimiz şekilde 12 Eylül 1980 tarihine kadar gelmektedir. Özellikle Cumhuriyet tarihçiliğinde yaşanan güne yaklaştıkça tarihçinin nesnel olma özelliğini kaybetmesi gibi bir risk vardır. Turan, ele aldığı yakın dönem tarih sürecini, belgelerin ışığında değerlendirerek Cumhuriyet tarihi çalışmalarına rehberlikte etmiştir. Turan, kendisi Cumhuriyet tarihi çalışmalarına nasıl yöneldiğini şöyle anlatmıştır: “Devrim Tarihi Kürsüsü’nde olan arkadaşlar vardı. Onlara önerdim; bu tür bir çalışma yapmalarını. Şu gerçekçeyi öne sürdüler: “Efendim olayların yaşandığı dönemdeki insanlar hala hayattalar. İnsanlar hayattayken, onların yaşadığı dönemi eleştirmek mümkün müdür? Eksik belgeler var”. Ben bu görüşe katılmıyorum; bana göre olabilir. Zamanla eksiklikler tamamlanır. Bunu söyledim bu arkadaşlara. Onlar bunu yapmaya yanaşmayınca, ben de bunu yapabildiğim ölçüde kendim yazmaya karar verdim... Türk Devrimi’nin bir yönünü ele alan bilimsel

32 Şerafettin Turan, “Machiavelli’nin Tarih Anlayışı”, *İtalyan Filolojisi*, S.1, 1969, s.s.19–27.

33 Şerafettin Turan, “Benedetto Croce ve Tarih”, *İtalyan Filolojisi*, C.IV, N.1, 1972, s.s.225–228.

çalışmalar Türkiye’de yapıldı. Oysa benim yaptım, Türk Devrimi’nin Osmanlı Devleti’nin son yıllarına uzanan köklerinden hareketle, 1980 yılına kadar getirmeyi amaçlayan bir çalışmadır. Bir bütünlük içinde vermeye çalıştım³⁴.”

Bu alanla ilgili Şerafettin Turan’ın yaptığı iki önemli de biyografi çalışmasının üzerinde durmalıyız. Bu biyografilerden bir tanesi Atatürk’e ait diğeri ise İsmet İnönü’ye³⁵... Her iki çalışmada ciddi araştırma süreçlerinin sonucunda ortaya çıkmış. Türk Devrimi’nin lideri ve onun en yakınındaki kişiyi ele alan bu kapsamlı çalışmalarda aslında Turan’ın beş ciltlik Türk Devrim tarihini tamamlayıcı birer özellik taşımaktadır.

Özellikle Atatürk’ün biyografisi genellikle yabancı yazarlar tarafından yazılmıştır. Türk Devrimi’nin mimarı Atatürk’ün Türkiye’de kapsamlı bir biyografi denemesi yok denecek kadar az olmasına karşın Şerafettin Turan’ın “ *Mustafa Kemal Atatürk- Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik*³⁶” çalışması bundan sonra bu süreci farklı ellerden yazacaklara da bir kaynak niteliğindedir.

Atatürk biyografisi kadar onun düşünce dünyasını aramanın bir ürünü olan 1982 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanan *Atatürk’ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar*³⁷, çalışmasını anımsatmamız gerekir. Bu kitapla Mustafa Kemal Atatürk’ün öğrenciliğinin erken dönemlerinden başlayarak okuduğu kitaplar, etkilendiği yazarlar ve şairler önemli tarihsel olaylar üzerinde durularak onun düşünce dünyası ve böylece Türk Devrim sürecinin nasıl şekillendiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

34 Gözcü, a.g.e, s.276.

35 İsmet İnönü: *Yaşamı. Dönemi ve Kişiliği*, Kültür Bakanlığı yayını, Ankara, 2000, s.XI+591 (İkinci basım: Bilgi yayınları, Ankara, 2003).

36 Şerafettin Turan, *Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik: Mustafa Kemal Atatürk*, Bilgi yay. Ankara, 2004.

37 Şerafettin Turan, *Atatürk’ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar. Düşünürler*, Kitaplar. T.Tarih Kurumu yay, Ankara, 1982, s.68+ 6, İkinci basım, 1989; Üçüncü basım: 1991 Dördüncü basım 2006.

Sonuç

Gazeteci Oktay Akbal Cumhuriyet gazetesinde 7 Ocak 1983 yılındaki yazısında Prof. Dr. Şerafettin Turan'ın Atatürk'le ilgili "Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar Düşünürler, Kitaplar" çalışmasından hareketle, Turan'ı gerçek anlamda Atatürk Devrimi'nin izinde yürüyen, Atatürk Devrimi'nin anlamını duyurmak isteyen bir kişi olarak tanımlamıştır³⁸. "Atatürk İlkelerini özümsemiş gerçek bir aydın...³⁹"

"Cumhuriyet tarihine ilişkin yapıtlarıyla Cumhuriyet Aydınlanmasına katkıda bulunan bir aydındır⁴⁰." Cumhuriyet dönemi Türkiye'sini anlatırken bir yandan da Osmanlı tarihine nasıl bakmalı sorusunun cevabını yaptığı özgün çalışmalarla gösteren Turan, bu anlamda tarihin tek noktasına saplanıp kalmamıştır.

Bu bildiriye Turan'ın tarihçiliği onun belli başlı eserlerine atıf yaparak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Umuyoruz ki süreç içerisinde bunun daha iyi örneklerini veren akademisyenler olacaktır. Çünkü son derece üretken ve tarihin oldukça farklı noktalarında kalem oynatmış Turan'ın, değerlendirmesi sadece tek bir kalemden yapılırsa eksik kalacaktır. Bu bildiriye atıfta bulunulan yayınları dışında onlarca makale, ansiklopedi maddesi, onlarca bildiri ve çeşitli konular üzerine verilmiş konferansları olduğunu okuyucuya ancak burada anımsatmakla yetiniyoruz.

Şerafettin Turan'ı, kapsayıcı, bütünü görebilen ve sadece ulusal bir çerçevede değil aynı zamanda evrensel tarih anlayışına yaklaşan bir akademik kimlik olarak tanımlarsak sanıyoruz yanlış bir tespit yapmamış oluruz.

38 Cumhuriyet, 7 Ocak 1983.

39 Fevziye Özberk, Aydınlatma, aydınlatma mücadelesiyle dolu bir yaşam: Prof. Dr. Şerafettin Turan" *Bilim ve Ütopya* Mart /117, 2004. s.s.45-55.

40 Konur Ertop, "Alev Gözcü'nün Tarih Yaşanmış Hayattır" kitabı üzerine", *Cumhuriyet Kitap*, S.996, s.s.16, 17.

KAYNAKÇA

I. Gazete ve Dergiler

Cumhuriyet

II. Kitaplar

GÖZCÜ, Alev, *Tarih Yaşanmış Hayattır- Şerafettin Turan İle Söyleşi*, Şenocak yay, 2008.

TURAN, Şerafettin, *Türkiye -İtalya İlişkileri*, Metis yay., İstanbul, 1990.

-----, *Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar*, TTK yay., Ankara, 1982.

-----, *Kanuni Süleyman Dönemi Taht Kavgaaları*, Bilgi yay., Ankara, 1997.

III. Makaleler

ARIKAN, Zeki, "Bir Tarihçi ve bir dönemin tarihi" *Cumhuriyet Kitap*, 2001, S.611.

-----, "Bir Cumhuriyet Aydını", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.43, Bahar 2009.

ERTOP, Konur, "Alev Gözcü'nün 'Tarih Yaşanmış Hayattır' Kitabı Üzerine", *Cumhuriyet Kitap*, S.996, Mart, 2009,

ÖZBARAN, Salih, "Bilge Kişi, Türkçe Ustası Bir Tarihçi Şerafettin Turan", *Toplumsal Tarih*, S.186, 2009.

ÖZBERK, Fevziye, "Aydınlatma, aydınlatma mücadelesiyle dolu bir yaşam: Prof. Dr. Şerafettin Turan" *Bilim ve Ütopya*, Mart/117,2004.

SEZER, Hamiyet, "Prof. Dr. Şerafettin Turan", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/>

TURAN, Şerafettin, 1829 Edirne Andlaşması, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, IX. Cilt. 1-2(ayrıbasım), Ankara, 1951.

-----, "Fatih Mehmet-Uzun Hasan Mücadelesi ve Venedik" *Ankara Üniv.DTC Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi* cilt III., S.4-5 den ayrıbasım, Ankara, 1966.

- , "Machiavelli'nin Tarih Anlayışı" *İtalyan Filolojisi* A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İtalyan Dili ve Edebiyatı Kürsüsü Dergisi'nden (ayrıbasım), Ankara, 1969.
- , "Benedetto Croce ve Tarih" *İtalyan Filolojisi* A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İtalyan Dili ve Edebiyatı Kürsüsü Dergisi'nden (ayrıbasım), Ankara, 1972.
- , *Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar*, TTK yay., Ankara, 1982.
- , *Türkiye -İtalya İlişkileri*, Metis yay., İstanbul, 1990.
- , *Kanuni Süleyman Dönemi Taht Kavgaları*, Bilgi yay., Ankara, 1997.